

DUŠE VE SVĚTĚ DUŠEVNÍM PO SMRTI

Dr. Rud. Steiner

Přel. Pavla Moudrá.

Duše je pojátkem mezi duchem člověka a jeho tělem. Její síly sympathie a antipathie, jež vzájemným svým poměrem způsobují duševní projevy, žádost, dráždivost, přání, chuť i nechut' atd. – jsou činny nejen mezi jednotlivými duševními útvary, nýbrž projevují se i vůči bytostem jiných světů, světa fyzického i duchovního. Dokud je duše v těle, je tudíž do jisté míry účastna všeho, co se v těle děje. Dějí-li se fyzické úkony těla pravidelně, vzniká v duši pocit libosti a spokojenosti; doznají-li tyto úkony poruchy, nastává nelibost a bolest. – Ba i na činnostech ducha má duše svůj podíl: jedna myšlenka plní ji radostí, druhá odporem; správný úsudek doznává u duše souhlasu, nesprávný budí nesouhlas. – Ba, stupeň vývoje člověka je závislý na tom, kloní-li se duše jeho více tím či oním směrem. Člověk je tím dokonalejší, čím více jeho duše sympathisuje s projevem *ducha*; je tím nedokonalejší, čím více uspokojují jeho duši úkony *těla*.

Duch je středem člověka, tělo je nástroj, pomocí něhož duch pozoruje a poznává fyzický svět a v tomto působí. Duše pak je prostřednictvím mezi oběma. Z fyzického dojmu, jakým vibrace vzduchové působí na ucho, budí duše pocit tónu, způsobuje v člověku *libost* z tohoto tónu. Vše to sděluje duchu, který tím dochází k *porozumění* fyzického světa. Myšlenka, která vznikne v duchu, přeměňuje se prostřednictvím duše v přání po uskutečnění, a může tím teprve za pomoci tělesného nástroje státi se *činem*. – Člověk může jen tím vyplniti své určení, dává-li prostřednictvím ducha směr všemu svému konání. Duše *sama sebou* může se s náklonností svou obraceti stejně dobře k fyzickému, jako k duchovnímu. Může, abychom tak řekli, skláněti svá tykadla dolů k fyzickému, nebo obraceti vzhůru k duchovnímu. Ponořením do fyzického světa je vlastní její podstata proniknuta a zbarvena přirozeností fyzického. Ježto ale duch jen jejím prostřednictvím může působiti ve fyzickém světě, určuje se i jemu tím směr k fyzickému. Pomocí sil duše jeví jeho útvary sklon k fyzickému. Pozorujeme jen nevyvinutého člověka. Náklonnosti jeho duše lpí na jeho úkonech tělesných. Člověk takový pociťuje libost jen při dojmech, jakými fyzický svět působí na jeho smysly. A i jeho duchovní život strhován je tím zúplna v tuto sféru. Myšlenky jeho slouží jen k ukojení jeho fyzických potřeb. – Ježto duchovní já žije od vtělení k vtělení, je třeba, aby směr jeho tíhl stále více k duchovnímu. Jeho poznání má býti určováno duchem věčné Pravdy, a jeho skutky má řídití věčná Dobrotivost.

Smrt, pozorujeme-li ji jako fakt fyzického světa, znamená změnu v úkonech tělesných. Tělo přestává svou soustavou býti nástrojem duše a ducha. Je na dále ve svých funkcích podřízeno úplně fyzickému světu a jeho zákonům; přechází v něj, aby se v něm rozložilo. Jen tyto fyzické postupy těla lze nám po smrti pozorovat fyzickými smysly. Co se potom děje s duší a duchem uniká těmto smyslům. Vždyť i za života můžeme duši a ducha pozorovati jen tak dalece, jak docházejí zevnějšího projevu ve fyzických dějích. Po smrti není takovýto projev již možný. Proto pozorování fyzických smyslů a věda, jež se na něm zakládá, nepřicházejí v úvahu, jedná-li se o osud duše a ducha po smrti. Tu právě nastupuje vyšší poznání, jež spočívá na pozorování dějů v duševním a duchovním světě.

Odloučil-li se duch od těla, zůstává přec stále spojen s duší. A jako ho za fyzického života poutalo tělo k fyzickému světu, tak poutá ho nyní duše ke světu duševnímu. – Ale v tomto duševním světě nesmíme hledati vlastní jeho podstaty. Tento slouží mu jen jako pojátko s polem jeho působení, se světem fyzickým. Má-li se v novém vtělení objeviti v dokonalejší podobě, je mu čerpati sílu i posilu ze světa duchovního. Prostřednictvím duše je však zapleten ve fyzický svět. Je vázán na duševní bytost, která je proniknuta a zbarvena povahou fyzického, a tím se jemu samotnému dostalo směru. Po smrti není již duše poutána na tělo, nýbrž jen ještě na ducha. Žije nyní v duševním okolí. Mohou tudíž na ni účinkovati jen síly tohoto světa. A na tento život duše ve světě duševním je také vázán duch. Je k němu tak poután, jako byl v době fyzického vtělení poután k tělu. Kdy tělo zmírá je stanoveno zákony téhož. Všeobecně nutno říci: duše a duch neopouštějí těla, nýbrž propouštějí je, když jeho síly nemohou déle působiti ve smyslu lidského ústrojí.

Takový jest i poměr duše a ducha. Duše propustí ducha do vyššího, duchovního světa, když síly její nemohou již působiti ve smyslu lidského duševního ústrojí. Duch osvobozuje se od duše v okamžiku,

kdy duše přechází v rozklad. – chceme-li tedy poznati osud duše po smrti, musíme pozorovati proces jejího rozkladu. Měla za úkol dáti duchu směr k fyzickému. V okamžiku, kdy splnila *tento* úkol, nemá žádného jiného. Vzhledem k této povaze svého úkolu měla by vlastně propustiti ducha, jakmile se od něho odloučí tělo, tedy kdy nemůže již býti *pojítkem*. O ona by tak i učinila, kdyby jejím životem v těle tento na ni nepůsobil a ona ve svých náklonnostech nebyla se cítila k němu puzena. Bez tohoto zbarvení, jehož se jí dostalo spojením s tělesným, sledovala by hned po zbavení se těla zákony duševního světa a nevyvíjela by dalšího osobitého života. Bylo by tomu tak v případě, kdyby člověk při smrti byl pozbyl úplně všeho zájmu na pozemském světě a kdyby byly ukojeny všechna přání a všechny žádosti, jež jsou sdruženy s životem, jež opustil. Pokud tomu tak není, lpí vše, co v tomto směru zbylo, na duši.

Abychom se neocitli ve zmatku, třeba zde bedlivě rozlišovati mezi tím, co člověka váže ke světu tak, že to může být vyrovnáno i v některém z následujících vtělení, a mezi tím, co ho poutá k určitému, poslednímu vtělení. Prvé vyrovnává se zákonem osudu, karmou; druhého může se však duše zbaviti jen po smrti.

Pro lidského ducha nastává po smrti doba, ve které se duše zbavuje svých sklonů k fyzickému bytí, aby sledovala pak zákony duševního světa a propustila i ducha. Je přirozeno, že doba ta bude trvati tím déle, čím více duše byla poutána k fyzickému životu. Bude krátká u člověka, který lpěl málo na fyzické existenci, a naproti tomu dlouhá u toho, kdo své zájmy spojoval zcela s tímto životem, tak že při smrti žije doposud mnoho žádostí, přání atd. v duši.

Nejsnáze získáme představu o stavu, ve kterém žije duše bezprostředně po smrti, následující úvahou: Vezměme hodně drastický příklad, požitky labužnickovy. Tento nachází svou rozkoš, dráždí-li si patro různými pokrmy. Požitek ovšem není nic tělesného, nýbrž patří k duši. V duši žije rozkoš a i touha po rozkoši. K *ukojení* touhy je však třeba dotyčného tělesného orgánu, patra, jazyka atd. Po smrti nepozbyla duše rázem takovéto touhy, nemá však již tělesného orgánu, jenž je prostředkem k ukojení touhy. Člověku je nyní, z jiného důvodu sice, který však působí podobně, jenže mnohem silněji, jako kdyby v krajině, v níž široko daleko není vody, trpěl žízní. Tak trpí duše palčivě postrádaním rozkoše, jelikož je zbavena tělesného orgánu, jehož pomocí by jí mohla dosíci. Tak je tomu se vším, po čem duše prahne a co lze ukojiti jen tělesnými orgány. Tento stav palčivého strádání trvá tak dlouho, až se duše naučí netoužiti po něčem, co lze ukojiti jen tělem. Dobu, po kterou tento stav trvá, zvykli jsme si nazývati >>Kama loka<< (místo žádostí, ač ovšem se tu nejedná o nějaké >>místo<<).

Vchází-li duše po smrti do duševního světa, je podrobena jeho zákonům. Tyto působí na ni, a na tomto působení záleží, jakým způsobem v ní hasne sklon k fyzickému. Účinky jsou různé, dle druhů duševních látek a sil, v jejichž okruhu se nyní ocitla. Každý z těchto druhů bude uplatňovati svůj očišťující, omývající vliv. Postup se děje tak, že všechno antipathické v duši přemáhají znenáhla síly sympathie, a že tato sympathie sama je vedena až k nejvyššímu vrcholu. Neboť tímto nejvyšším stupněm sympathie s celým ostatním duševním světem rozplyne se v tomto duše a sjednotí se s ním.; její samochtivost je pak úplně vyčerpána; duše přestává existovati jako zvláštní bytost: duch je osvobozen.

Duše [Slova >>duše<< užíváno je zde ve smyslu >>*astrálního těla*<<, a ne ve smyslu obvyklého názvu >>duše<<, jež mylně přikládáme celé lidské individualitě, ego, které se převtěluje. Pozn. překl. {Domnívám se, že překladatelka se mýlí. Ego je přesně to, co se *nepřevtěluje*, nýbrž musí zaniknout. O tom, že tomu tak rozuměl i Steiner, svědčí jeho východní inspirace: v buddhismu neexistuje duše, ale jen *složky*, které se po smrti postupně rozpadnou. Překladatelka podle mne vychází z tradiční spiritistické interpretace. Pozn. *Kojoť*] očišťuje se tedy ve výše vylíčených oblastech duševního světa, až se v oblasti dokonalé sympathie rozplyne ve všeobecném duševním (astrálním) světě. Duch je poután k duši až do tohoto posledního okamžiku jejího rozkladu, protože za života se s ní dokonale spříznil. Tato příbuznost jest daleko větší než jeho příbuznost s tělem. S tímto je duch spojen jen prostřednictvím duše, s touto však *bezprostředně*. Ona je jeho osobitým životem, Proto není duch poután ke hniječimu tělu, nýbrž ke zvolna se rozkládající duši. Pro toto bezprostřední spojení ducha s duší může se tento míti za odloučena od ní teprve tehdy, když ona sama není již odděleným útvarem.

Duševní svět, jakožto pobyt člověka bezprostředně po smrti, jmenuje se >>Kama loka<<, >>místo žádostí<<. Náboženské soustavy, jež ve své nauky přijaly vědomí o těchto poměrech, znají >>místo žádostí<< pod jménem >>očistce<<. Nejnižší oblastí duševního světa je >>výheň žádostí<<. V ní očišťují se po smrti v duši všechny nejhrušší sobecké žádosti, jež souvisí s nejnižším tělesným životem. Skrze tyto žádosti lze jí doznati účinku sil v této duševní oblasti. Neukojené touhy, zbylé z fyzického života, tvoří místo útoku. Sympathie takovýchto duší nese se jen k tomu, co dovede živiti jejich sobeckou podstatu, ale sympathii tu daleko převáží antipathie, již chovají ke všemu ostatnímu. Touhy jejich nesou se však k fyzickým požitkům, jichž nelze ukojiti v duševním světě. Touto nemožností ukojení stupňuje se žádostivost do nejvyšší míry. Zároveň však žádostivost nutně znenáhla hasne právě touto nemožností. Palčivé choutky stravují se pomalu, a duše dospívá ke zkušenosti, že vymizení takovýchto choutek je jediným prostředkem ke zmírnění utrpení, z nich vyplývajícího. Během fyzického života dostavuje se vždy aspoň částečné ukojení tužeb. Tím se bolest palčivé žádosti kryje jakousi illusí. Po smrti >>v očistci<< vystupuje tato bolest nepokrytě. Nejstrašnější muka stávají se zřejmými. Duše očiťují se tím v temném, děsném stavu. Rozumí se, že osudu tomu propadají jen ti, jichž žádosti ve fyzickém světě směřovaly jen k nejhrušším věcem. Povahy se slabými tělesnými žádostmi procházejí jím nepozorovaně, ježto s ním nemají příbuznosti. Nutno vůbec říci, že výheň žádostí působí na duše tím déle, čím příbuznějšími se s ní staly svým fyzickým životem; čím více tudíž mají zapotřebí, aby se v ní očistily.

Druhý způsob věcí ve světě duševním je, že sympathie a antipathie jsou jaksi v rovnováze. Jak dalece se duše lidská nachází v podobném stavu po smrti, působí na ni věci ty po jistou dobu. Vyčerpávání se v zevnějších malichernostech, radost z pomíjivých smyslových dojmů podmiňují tento stav. Mnoho lidí v něm žije. Dávají se ovládat každou malicherností dne; ježto však své sympathie nevěnují žádné věci nějak obzvláště, mizejí vlivy opět rychle. Vše, co nepatří do této nicotné říše, je takovým lidem antipathické. Ocitne-li se nyní po smrti duše v tomto stavu, aniž by tu byly ony smyslně fyzické předměty, jež patří k ukojení, musí konečně i tento stav pohasnouti. Strádání, jímž trpí duše před úplným vyhasnutím, je ovšem velice bolestné. Tento bolestný stav je však školou ke zničení illuse, kterouž jsou osoby ty během fyzického života zahaleny jako závojem.

Za třetí přicházejí ve světě duševním v úvahu věci s převládající sympathií, s převládající přirozeností přání. Účinku jejich doznávají duše, jež po smrti zachovaly si ovzduší různých přání. I tato přání zmírají znenáhla nemožností ukojení.

Oblast libosti a nelibosti, jež je označena jako čtvrtá, ukládá duši obzvláštní zkoušky. Dokud je tato v těle, běře účast na všem, co se těla týká. Pocit libosti a nelibosti bývá s ním spojen. Ono působí duši blaženost i zálibu, nelibost i nechut. Člověk pocítuje během fyzického života své tělo jako své >>já<<. To, co jmenujeme sebevědomým, zakládá se na tomto faktu. A čím mají lidé více vlohy ke smyslnosti, tím více jejich sebevědomí nabývá tohoto rázu. Po smrti schází tu tělo jako předmět sebevědomí. Duše, které zůstal tento pocit, cítí se jako vyhloubena. Má pocit, jako by pozbyla sama sebe. A pocit ten trvá tak dlouho, dokud nepozná, že pravý člověk není ve fyzickém. Účinky této 4. oblasti ničí tudíž illusi tělesného jáství. Duše učí se nepocítovati tuto tělesnost jako něco podstatného. Je očištěna a vyhojena ze záliby k tělesnosti. Tím přemohla, co ji dosud silně poutalo k fyzickému světu, a může síly sympathie, vycházející na venek, plně rozvinouti. Ustoupila, abychom tak řekli, od sebe sama, a je hotova otevřít se plna účastí všeobecnému duševnímu světu.

Třeba připomenouti, že muka této oblasti zažívají obzvláště sebevrahové. Opouštějí nepřirozenou cestou své fyzické tělo, zatímco všechny pocity s tělem souvisící, zůstávají beze změny. Při přirozené smrti je s úpadkem tělaspojeno i částečné odumření pocitů, na něm lpících. U sebevrahů přidružují se k mukám, jež jim působí pocit náhlé prázdnoty, ještě i neukojené tužby a přání, k vůli nimž se usmrtili.

Pátý stupeň duševního světa je oblast *duševního (astrálního) světla*. Sympathie s druhým dochází v ní již značné platnosti. S ní spřízněny jsou duše, které se během fyzického života nevyčerpávaly ukájením nižších pudů, nýbrž které se těšily a radovaly ze svého okolí. Blouznění po přírodě, pokud neslo na sobě smyslný charakter, podléhá zde na př. očištění. Třeba však dobře odlišovati tento druh blouznění od onoho vyššího života v přírodě, který je duchovního druhu a který hledá ducha, jenž se ve věcech a úkazech přírody projevuje. Tento druh smyslu pro přírodu patří k věcem, jež přispívají k vývoji samotného ducha a toho, co je v něm trvalého. Něčím jiným je však záliba v přírodě, jež má

svůj původ ve smyslech. Z té je třeba duši se očistiti, stejně jako z jiných náklonností, jež kotví v pouhém fysickém bytí. – Mnozí lidé žijí v zařízeních, jež slouží smyslnému blahobytu, nebo v systému výchovy, jenž přivodí především smyslné pohodlí, jistý druh ideálu. Nemůže se o nich říci, že slouží jen svým sobeckým pudům. Ale duše jejich obrácena jest přece k smyslnému světu, a je nutno, aby je vyléčila síla sympathie, panující v páté oblasti duševního světa, sympathie, které scházejí tyto zevní prostředky ukojení. Duše poznává zde znenáhla, že se tyto sympathie musí bráti jinými cestami. A tyto cesty nalézá duše v tom, že se prostřednictvím sympathie s duševním okolím rozlévá do duševního prostoru. – Zde očišťují se i ony duše, které od svého náboženství žádají nejprve zvýšení svého osobního blaha. – Necht' si touží po pozemském nebo po nebeském ráji, nacházejí tento v >>zemi duší<<; ale jen proto, aby prohlédaly jeho bezcennost. Vše to jsou ovšem jednotlivé příklady očist, jež se konají v této páté oblasti. Mohou dle libosti být rozmnoženy.

V šesté oblasti, *činné duševní síly*, děje se očista duší dychtivých činů, jichž působení nemá sobeckého rázu, ale má příčinu v smyslném uspokojení, jež jim toto podává. Povahy takové činí zevně úplně dojem idealistů; jeví se jako osoby schopné obětí. V hlubším smyslu záleží jim však jen na zvýšení pocitu smyslné rozkoše. Patří sem mnohé umělecké povahy, jakož i takové, jež se oddávají vědecké činnosti, protože se jim líbí. K fysickému světu poutá je víra, že umění a věda trvají k vůli takovéto zálibě. Nenaučily se dosud stavěti je ve službu světového vývoje i samy sebe v tuto službu.

Sedmá oblast, vlastního *duševního života*, sprostuje ducha posledního jeho astrálního obalu. Každá předchozí oblast ubírá z duše to, co je jí příbuzno. Co nyní ještě ducha obklopuje, je názor, že jeho činnost má býti věnována zcela jen světu smyslů. Jsou vysoce nadané osobnosti, které však nepřemýšlejí takřka o jiném než o průbězích fysického světa. Můžeme takovou víru zváti materialistickou. Tato víra musí zmizeti, a to se stává v sedmé oblasti. Tu vidí tyto duše, že nemají předmětů pro své materialistické smýšlení. Tato víra duše taje zde jako sníh na slunci. – Duševní (astrální) bytost je nyní vstřebána svým světem a duch je prost všech pout. Vznese se do oblasti, kde žije jen ve vlastním svém okolí. – Duše splnila svůj úkol během pozemského života a po smrti rozložilo se to, co z tohoto úkolu zbylo, jako pouto ducha. Duše překonala zbytek pozemského a vrátila se sama ve svůj živel.

Vidíme z tohoto líčení, že zkušenosti duševního světa, jakož i stavy duševního života po smrt nabývají stále jasnějšího vzhledu, čím více člověk svrhl se sebe, co lpělo na něm nízkého z pozemského spojení s fysickou tělesností. – Dle toho, jaký byl její fysický život, setrvá duše déle nebo kratčeji v té či oné oblasti. Zůstává, kde cítí příbuznost, dokud tato není vyhlazena. Oblast, kde nestává žádné příbuznosti, mívá duše beze všeho pocitu."